

Іванова Н.Ю.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри політичних технологій,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Більш як за 33 роки незалежної України українці розвивали та укріплювали громадянське суспільство. Особливо інтенсивним став цей процес під час повномасштабної війни з росією. Цьому сприяли декілька факторів:

- суспільні організації в Україні виникали, утворюються та беруть на себе функції деяких органів влади, що інколи працюють не дуже оперативно, зволікають з прийняттям нагальних рішень, а інколи і зовсім не здатні виконувати покладені на них повноваження;

- у ході розвитку демократичних процесів суспільні організації поповнюються активістами (чоловіками і жінками), здатними усвідомлювати і реалізовувати суспільно важливі справи сучасними цивілізованими методами, демонструючи свою здатність адаптуватись до європейських цінностей;

- після кожної з революцій («на граніті», Помаранчевої Революції та Революції Гідності), а особливо з 2014 та 2022 років суспільні організації міцніли і змушували державу рахуватись з ними;

- до організацій громадянського суспільства залучається молодь – майбутнє нашої країни;

- громадянське суспільство розвиваючись в надскладних умовах повномасштабної війни, поступово стає реальним, а не формальним чинником нашого політичного життя, проявляючи здатність до самоорганізації, ініціативи, солідарної взаємодії, взаємодопомоги та довіри;

- НСО отримують підтримку від міжнародних організацій.

Після початку повномасштабного вторгнення росії суспільні організації почали на різних рівнях вирішувати проблеми, з якими зіштовхнулась країна.

Громадянське суспільство зосередило свою увагу на:

- висвітленні і своєчасному інформуванні громадян;
- тиску на владу та організацію публічних заходів, лобіюванні;
- проведенні досліджень та навчанні;
- фандрайзингу коштів;
- розробці проектів нормативних документів та петицій;
- розробці цифрових рішень;
- допомозі ЗСУ, ВПО і ветеранам, децентралізації і місцевому

самоврядуванню, що дає можливість громадянам брати більш активну участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя;

- охороні здоров'я;
- правозахисній та антикорупційній діяльності;
- відновленні енергетики;
- екології;
- міжнародній політиці, особливо євроінтеграції.

Вагомим внеском є діяльність «Антикорупційного штабу», який створив проект «Мапа руйнувань і відновлення», де збирається інформація про пошкоджені об'єкти і роботи по їх відновленню. Київська школа економіки та інші організації започаткували проект «росія заплатить», який спрямований на фіксацію збитків, нанесених Україні. Але більшість організацій зосереджені на проектах, завдяки яким можна побачити швидкі результати, діють як пожежники в екстремальних ситуаціях. Проте існують та активізуються організації, хоч їх і меншість, які приділяють увагу довготривалим перспективам з відновлення. Вирішення проблем фінансування асоціацій та організацій громадянського суспільства може допомогти їм швидше реалізувати свої проекти, програми, розширити свою діяльність.

Сильне громадянське суспільство позитивно впливає на суспільний діалог і сприяє формуванню суспільної думки, забезпеченню консенсусу і стабільності, правової та політичної культури, узгодженню різноманітних інтересів, а тим самим – рівності та справедливості у суспільстві. Узагальнюючими чинниками,

дієвою передумовою функціонування громадянського суспільства є наявність зрілого громадянина з розвинутою громадянською позицією та держави, яка ставиться до нього не з недовірою, а сама сприяє обговоренню того чи іншого актуального питання. Ідеалом є «сприяюча держава», яка створює необхідні органічні рамкові умови, щоб неурядові організації, спілки та об'єднання могли розвиватись. Останні мають сприяти боротьбі з бюрократичними зволіканнями, пустими обіцянками та популізмом, а також з негідними засобами досягнення мети. Адже якщо ворогом номер 1 для нас є путінська росія, то номером 2 – корупція.

В ході повномасштабної війни явними стали такі позитивні зміни в громадянських організаціях, як посилення співробітництва, зростання спільних ініціатив, подолання байдужості у частини населення. Майже дві третини українців беруть активну участь у громадських заходах та організаціях.

Стає більш помітною співпраця між урядом і неурядовими організаціями. В Україні все більшу підтримку знаходить ініціатива «Відкритий Уряд», спрямована на забезпечення прозорості, відкритості участі громадян у прийнятті рішень. Це може відбуватись через онлайн-платформи, громадські слухання або фокус групи. Влада вживає заходів для залучення громадян до процесу прийняття рішень, створюючи консультативні ради та проводячи онлайн-опитування. Для підвищення прозорості публікується інформація на вебсайтах та проводяться публічні слухання. І це тільки початок шляху, на якому будуть як відкриття та досягнення, так і певні недоліки.

Рада Європи пропонує кілька способів, як громадянам слідкувати за рівнем демократії, а отже і за рівнем розвитку громадянського суспільства як її важливої характеристики у своїй країні:

- постійно бути в курсі того, що відбувається в політичному житті країни, та слідкувати за рішеннями, що ухвалюють представники влади, яких суспільство обрало, займатися просвітництвом;
- висловлювати свої думки за допомогою ЗМІ, на мітингах, різноманітних акціях, у петиціях;

- вимагати від держави консультації з громадянським суспільством;
- якщо якесь рішення здається недемократичним, об'єднуватись зі своїми однодумцями, щоб позиція громадян була почута, а політика — переглянута;
- активно залучати громадян не пропускати різні заходи (консультативні ради, публічні слухання тощо);
- відстоювати право критикувати владу, адже навіть в умовах повномасштабної війни влада потребує не тільки легітимації, а також критики і самокритики заради впровадження нових ідей, стратегій, форм і методів, їхньої реалізації, відповідальності;
- громадянське суспільство під час війни має дбати про об'єднання активістів та інтелектуалів як резерв нашої майбутньої меритократичної еліти;
- формувати масову підтримку тих проблем, які є важливими для суспільства;
- навчитись брати на себе відповідальність за вирішення суспільних проблем;
- боротись за прозорість політико-економічних відносин в межах можливого під час повномасштабної війни;
- залучати людей до захисту прав і свобод.

Цікаву думку щодо цього сформулював академік Володимир Горбулін ще у 2017 році: «Ми маємо поєднувати демократію мирного часу з демократією реальної війни». З одного боку, повне збереження демократичних інститутів, процедур, підвищення відкритості перед суспільством, а з іншого – корекція цієї моделі для того, щоб відповідати новому виклику. І ключовим критерієм тут стане баланс між здатністю швидко і жорстко відповідати на будь-які прояви зовнішньої агресії, а з іншого – забезпечити права і свободи громадян, що відповідають демократичному суспільству, підвищувати роль організацій громадянського суспільства на всіх рівнях, розповсюджуючи їх позитивний досвід, сприяти цілісності громадянського суспільства, його розширенню для здійснення як короткострокових, так і обґрунтованих довгострокових проєктів. Як сказала на врученні Нобелівської премії Олександра Матвійчук:

«Нам потрібен новий гуманістичний рух, який буде працювати з суспільством на рівні сенсів».

Список використаних джерел

1. Горбулін, В. (2017, 3 листопада). Який Фенікс народиться зі згарища світової гібридної війни. *Дзеркало тижня*, (41), 2.
2. Мигаль, М. (2023). *Розвиток громадянського суспільства в умовах війни: рекомендації для міжнародних партнерів*. Інститут аналітики та адвокації. <https://iaa.org.ua/articles/civil-society-development-in-times-of-war-recommendations-for-international-partners/>.
3. Степаненко, В. П. (2024). *Українська суспільна самоорганізація як воєнний ресурс*. Інститут соціології НАН України. https://isnasu.org.ua/popsci/007_Stepanenko_-_Ukrainska_samoorganizaciya.php.

Лисенко Ю. В.,

кандидат політичних наук, доцент,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІ ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЗАГРОЗИ

Громадянське суспільство як структурний елемент політичної системи відіграє важливу роль у процесах суспільних перетворень, оскільки є потужним виразником інтересів громадян з високим рівнем інтелектуальних, культурних, моральних властивостей і спільно з інституціями політичної системи, зокрема державою, утворює систему розвинених політичних і правових відносин.

Політичне життя сучасного українського суспільства і участь громадян України у політичних процесах обумовлене свідомим прагненням до цивілізаційного розвитку з утвердженням і дотриманням європейських